



3.

شرقي تۈركستانلىق ئىلاھىيات ئوقۇغۇچىلىرى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى

DOĞU TÜRKİSTANLI LİSANSÜSTÜ İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ SEMPOZYUMU

ندوة العلوم الإسلامية لطلاب تركستان الشرقية في مرحلة الدراسات العليا

SEMPOZYUM BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

İSTANBUL – 10.10.2026



ÖNSÖZ

Sempozyumun Anlamı Üzerine

Bugün, Doğu Türkistanlı Lisansüstü İlahiyat öğrencileri sempozyumunun 3'üncüsünü gerçekleştirebilmiş olmanın bahtiyarlığını yaşıyoruz. Bu sempozyumumuzda sunulacak tebliğler önce bilim kurulunun onayından geçtikten sonra, çift kör hakem sürecinin ardından kabul edilmiştir. Üç senedir aralıksız olarak genç araştırmacı arkadaşlarımıza geçmişlerine bakarak geleceklerine daha geniş bir perspektiften bakabilme yetisi kazandırmak bizim için sevindirici bir gelişmedir. Türkiye'de lisansüstü eğitim gören Doğu Türkistanlı lisansüstü ilahiyat öğrencileri öncülüğünde ortaya çıkan bu akademik platform, farklı ilmi birikimlere sahip genç araştırmacıları bir araya getirerek görüşlerini paylaşabilecekleri, yöntem ve kaynak meselelerini tartışabilecekleri ve alanın uzmanlarıyla akademik bir etkileşim kurabilecekleri bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Peşinen şunu ifade etmeliyim ki bu sempozyumun anlamını, yalnızca Doğu Türkistanlı birkaç lisansüstü öğrencisinin birçok açıdan eksik bulacağınız birkaç tebliğ ile sınırlandırmak kanaatimce eksik olacaktır. Burada asıl mesele, tarihte Doğu Türkistan coğrafyasının İslam ilimleri, Türk dili ve edebiyatı, ahlak düşüncesi, tarih yazıcılığı, eğitim geleneği ve medeniyet tasavvuru içerisinde ürettiği birikimin bir kez daha yad edilmesi bakımından önemli olduğunun bilinmesidir.

Bir medeniyetin geleceğini korumanın yollarından biri, onun hafızasını ilmî yöntemlerle kaydetmektir. Bugün Doğu Türkistanlı lisansüstü öğrencilerin yaptıkları araştırmalar da bu açıdan değerlidir. Çünkü her yüksek lisans ve doktora çalışması, yalnızca bir akademik derece için hazırlanan metin değildir. Aynı zamanda unutulma ihtimali bulunan bir kavramın, bir yazmanın, bir âlimin, bir eğitim kurumunun, bir dinî uygulamanın, bir dil unsurunun veya bir düşünce geleneğinin akademik hafızaya kazandırılması anlamına gelebilir. Çünkü üniversite bize yalnızca “bilmek” görevini vermez. Bilgiyi doğru yöntemle elde etmek, kaynağı doğru okumak, iddiayı delilden ayırmak, farklı görüşleri adaletle değerlendirmek ve ulaştığımız sonucu ahlâkî bir sorumlulukla sunmak da akademik hayatın parçasıdır. Bu bağlamda böyle şölenin oluşturulması önemlidir.

Günümüzde Doğu Türkistan'da dinî bilgiye erişim tamamen yasaklanmış durumdadır. Böyle bir ortamdan gelen siz öğrenciler için Türkiye ve dünyanın farklı özgür akademik çevrelerinde İslamî ilimlerin çeşitli alanlarında eğitim alma imkânı, yalnızca bireysel bir eğitim fırsatı olarak görülmemelidir. Bu imkân, aynı zamanda kaybedilme riski taşıyan bir ulusun ve onların bin yıldan fazla bir süredir üzerlerinde taşıdıkları dini geleneğin çok yönlü olarak araştırılması, sağlam dini referanslarla desteklenmesi, sistematik hâle getirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması bakımından önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Bilgi, doğruluk, cömertlik, dilin korunması,

insanın kendisini eğitmesi ve ahlâkî olgunluk gibi konular kültürümüzün merkezinde yer alır. Bu nedenle araştırmacılarımızın çalışmalarını yaşadıkları çevrelerde geçerli dile en başarılı bir şekilde ortaya koymaları istenirken, elde ettikleri bilgi birikimlerini kendi yöresinin insanına kendi dilleriyle aktarması talep edilmiştir. Bu durum bilimsel bilginin tabana yayılması için oldukça önemlidir. Zira İlim, insanı değiştirmiyorsa eksik kalır. Bugün burada bulunan öğrenciler, bir taraftan kendi toplumlarının dinî, kültürel ve ilmî meselelerini daha iyi anlayabilmek ve gelecekte topluma fayda sağlayabilecek birer ilim insanı olabilmek için kendilerini yetiştirmektedirler. Diğer taraftan ise sahip oldukları bilgi ve tecrübeyi modern akademinin yöntemleri içerisinde yeniden değerlendirme imkânı kazanmaktadırlar.

Bugün bizler, klasik kaynakları tekrar etmek için değil, onlarla yeniden konuşmak zorundayız. Kur'an ve Hz. Peygamberin sünneti başta olmak üzere diğer kaynaklarımızdan alacağımız güçle günümüzün inanç, norm ve ahlakî sorunlarına yapıcı çözümler getirme sorumluluğumuz vardır. Burada XIX. ve XX. yüzyıllarda Doğu Türkistan'da ortaya çıkan eğitim ve ıslahat hareketlerinin öncüllerinin kıymetli tecrübelerinden de yararlanabileceği hatırlanmalıdır. Tarihimizde iz bırakmış isimlerin yeniden okunması bize yeni ufuklar kazandıracaktır. Özellikle Abdulkadir Damolla gibi öncül şahsiyetlerin memleketin ahvali ve milletin geleceği için yetişmesine şiddetle ihtiyaç vardır.

Bu sempozyumun en önemli taraflarından biri belki de burada bulunanların önemli bir kısmının henüz akademik yolculuğunun başında olmasıdır. Fakat unutmayalım ki büyük ilim gelenekleri çoğu zaman genç insanların sorduğu sorularla yeniden canlanmıştır. Bugün burada bulunan bir yüksek lisans öğrencisinin küçük görünen bir araştırma konusu, yıllar sonra bir doktora tezine; bir doktora tezi kapsamlı bir kitaba; bir makale yeni bir araştırma alanına dönüşebilir. Onun için bunların akademik cesarete ve motivasyona ihtiyacımız var. Fakat akademik cesaret, her iddiayı kesinlikle savunmak değildir. Gerçek akademik cesaret, gerektiğinde: “Bu konuda yeterli delilim yok.”, “Bu rivayet tartışmalıdır.”, “Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.”, “Önceki kanaatimi yeni deliller ışığında yeniden değerlendirmem gerekir.” diyebilmektir. İlim, kesinlik kadar tevazuyu da gerektirir. Bu sebeple sempozyumumuzun genç araştırmacılar arasında yalnızca bir sunum kültürü değil, müzakere kültürü oluşturmasını temenni ediyoruz. Birbirimizi dinlemeli, farklı yöntemleri öğrenmeli, kaynaklarımızı paylaşmalı, birbirimizin eksiklerini tamamlamalı ve akademik rekabetin yerine ilmî dayanışmayı koymalıyız. Zira ilim, tek başına yürünecek bir yol değildir.

Sempozyumumuzun hedefleri arasında farklı üniversitelerden araştırmacıları bir araya getirmek, akademik yöntem ve yazım süreçleri konusunda tecrübe paylaşmak, disiplinler arası çalışmaları teşvik

etmek ve genç araştırmacıların ilmî görünürlüğünü artırmak bulunmaktadır. Bu hedeflerin her biri, aslında daha büyük bir idealin parçalarıdır: ileride Doğu Türkistan üzerine yapılacak araştırmaların sistematik, kaynak temelli ve uluslararası akademik standartlara uygun bir literatüre dönüştürülmesi. Bunun için tarihçilerle ilahiyatçıların, dilcilerle edebiyatçıların, hukukçularla sosyologların, kelimacılarla İslam filozoflarının birbirlerinin çalışmalarını takip etmesi gerekir. Bir hadis araştırmacısının tarihçiye ihtiyacı vardır. Bir tarihçinin dilbilimciye ihtiyacı vardır. Bir kelimacının sosyoloğun verilerinden yararlanması gerekebilir. Bir İslam hukukçusunun tarihî bağlamı bilmeden sağlıklı sonuçlara ulaşması güçtür. İşte sempozyumun disiplinler arası niteliği tam da burada önem kazanmaktadır.

Sonuç itibarıyla Doğu Türkistan'ı yalnızca acıların coğrafyası olarak değil, aynı zamanda ilim üreten, eser veren, düşünen, öğreten ve medeniyet inşa eden insanların coğrafyası olduğunu ilim dünyasına ilan etmek en büyük gayemiz olmalıdır. Geçmişî romantikleştirmeden, güncel meseleleri sloganlaştırmadan, tarihî şahsiyetleri kusursuzlaştırmadan, kaynakları sorgulamadan kabul etmeden ve akademik yöntemi ihmal etmeden çalışmak. Çünkü gerçek hafıza, yalnızca hatırlamak değildir. Gerçek hafıza, araştırmaktır. Gerçek vefa, yalnızca geçmişî övmek değildir. Gerçek vefa, onların ilme verdiği değeri bugün yeniden üretmektir. Ve gerçek bir akademik miras, ancak yeni nesiller onu okuyup sorguladığında, geliştirdiğinde ve yeni

eserlerle zenginleştirdiğinde yaşamaya devam eder. Bu vesileyle sempozyumumuzun bütün katılımcılar için yeni araştırma imkânlarına, kalıcı akademik dostluklara ve nitelikli ilmî çalışmalara vesile olmasını diliyorum.

Rabbimiz bizlerin ilmini artırsın; ilmimizi faydalı, araştırmalarımızı hakikate ulaştıran, kalemimizi adaletten ayırmayan ve çalışmalarımızı insanlığa fayda sağlayan birer emanete dönüştürsün.

Sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını diliyor; sempozyumun düzenlemesine sağladıkları maddi desteklerinden ötürü Doğu Türkistan Ulemalar Derneği yöneticilerine, sempozyum Düzenleme Kurulu heyetine, hakem heyetinde yer alan ve yazıları okuyarak kıymetli görüşlerini bizlerle paylaşan değerli hocalarımıza, tebliğleriyle sempozyumun gerçekleştirilmesine katkı sunan genç araştırmacı arkadaşlarıma ve farklı kalemlerde emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Nur Ahmet KURBAN

Düzenleme Kurulu Başkanı

10. 10. 2026

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

- **Prof. Dr. Nur Ahmet KURBAN**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (**Düzenleme Kurulu Başkanı**)
- **Zikrullah ALİM**, İstanbul Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
- **Abdussamed ZAVA**, İstanbul Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
- **Abdüsselam TELKİMAKAN**, Yalova Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
- **Ayşe NURALİ**, İstanbul Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
- **Fethuddin BUĞRA**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
- **Abdüsselam SABİTOĞLU**, İbn Haldun Üniversitesi, Yüksek Lisans Mezunu
- **Alimcan SABIRLI**, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Mezunu
- **Abdulaziz BULAK**, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
- **Camaliddin RAZİ**, Yalova Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

SEMPOZYUM HAKEM VE BİLİM KURULU

- **Prof. Dr. Ataullah ŞAHYAR**, Marmara Üniversitesi
- **Prof. Dr. Ziyad RAVAŞDEH**, İstanbul Üniversitesi
- **Prof. Dr. Salih İNCİ**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- **Prof. Dr. Mesut KAYA**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- **Prof. Dr. Abdulgafur ASLAN**, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- **Doç. Dr. Alimcan BUĞDA**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- **Doç. Dr. Muhammed ÇUÇAK**, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
- **Doç. Dr. Mehmet YILMAZ**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Doç. Dr. Fatih OĞUZAY**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Doç. Dr. İsmail DEMİR**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Doç. Dr. Hasan KILIÇ**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Doç. Dr. Temel KAÇIR**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Abdulhalik UYGUR**, Yalova Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Abdulaziz ARTIŞ**, Bayburt Üniversitesi
- **D. Öğr. Üyesi Halil EFE**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

- **Dr. Öğr. Üyesi Metin ÇİFTÇİ**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Osman Murat DENİZ**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Ömer Kemal BUHARİ**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DİKMEN**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- **Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TEMİMİ**, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
- **Dr. Abdurrahim DEVLET**, Selçuk Üniversitesi
- **Dr. Avazahun NURMUHAMMED**, Marmara Üniversitesi
- **Dr. Mahmutcan MUHACİR**, Kastamonu Üniversitesi

PROGRAM AKIŞI

AÇILIŞ VE OTURUMLAR

09:30 - 10:00

Kur'an-ı Kerîm Tilaveti

Açılış Konuşması: Prof. Dr. Nur Ahmet KURBAN

Selamlama Konuşması: Doç. Dr. Alimcan BUĞDA

1. OTURUM: FELSEFE – KELAM - İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ARAŞTIRMALARI

10:00 - 11:00

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Nur Ahmet KURBAN

1. İskender Afrodisiasi'de Kader ve Bize Olan

Abdurrahman UDUN - (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

2. Ahmed es-Sücâî ve Fethu'l-Hamîd bi-Şerhi Akideti't-Tevhîd

Adlı Eserinin Tanıtımı

Ahmetcan KARASAY - (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

3. İslam Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Modern Paradigmalar Karşısındaki Krizler

İbrahim KAŞGAR - (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

11:00 - 11:10 - Soru-cevap ve değerlendirme

11:10 – 11:20 - Çay - kahve molası

2. OTURUM: FELSEFE, DİN PSİKOLOJİSİ, DİN EĞİTİMİ, ARAP DİLİ VE BELAGATİ ARAŞTIRMALARI

11:20 - 12:20

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdulhalik UYGUR

1. **Din Psikolojisinde Manevi Başa Çıkma: Kavramsal Çerçeve ve İslami Temeller**

Kadernisa ZAĞOĞLI - (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

2. **Uygur Tebabetinde Umûr-i Tabîiyye Öğretisi: İbn Sinacı Tabiat Anlayışı Temelinde Felsefi Bir Tahlil**

Cemile Oğuz ALPER - (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

3. **Doğu Türkistan'dan Hint Alt Kıtasına: Abdurrahman Kaşgari en-Nedvi'nin Hayati ve Eeserleri**

Şemseddin BUĞRA - (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

12:20 - 12:40 - Soru-cevap ve değerlendirme

12:40 – 14:00 – Öğlen molas / yemek ve namaz zamanı

3. OTURUM: TEFSİR – HADİS ARAŞTIRMALARI

14:00 - 15:00

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ataullah ŞAHYAR

1. **Rihleler Bağlamında Gâzî Muhaddisler**

Seyfullahcan EMİN - (Ankara Üniversitesi)

2. **ناصر الدين محمد بن قرقماس ومكاته في علم التفسير و علوم الإسلامية**

Tunisa Muhammed KURBAN - (Sabahattin Zaim Üniversitesi)

3. Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'e Göre Kadının Eğitimi

Ayşemgöl MUHACİR - (Erciyes Üniversitesi)

15:10 - 15:10 - Soru-cevap ve değerlendirme

15:10 – 15:20 – Çay - kahve molas

4. OTURUM: TEFSİR – HADİS ARAŞTIRMALARI

15:20 - 16:40

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Alimcan BUĞDA

1. Kur'an-ı Kerim'deki İ'câz Çeşitleri

Abdulvaris RUZİ - (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

2. Nahl 16/125. Ayeti Ekseninde Hikmet ve Güzel Öğütlerle Davet

Aziz BULAK - (Marmara Üniversitesi)

3. Hadis Olmadan Kur'an'ı Anlamak Mümkün Müdür? Mâide Sûresi 3. Ayet Bağlamında Bir İnceleme

Fethuddin BUĞRA - (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

4. المباحث الإعرابية والنحوية في تفسير البيضاوي: سورة الفاتحة من القرآن

الكريم أنموذجًا

Mahmutcan MUHACİR - (Kastamonu Üniversitesi)

16:40 – 17:00 - Soru-cevap ve değerlendirme

17:00 – 17:30 – Kapanış ve genel değerlendirme



3. DOĞU TÜRKİSTANLI LİSANSÜSTÜ İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

İSTANBUL – 10.10.2026